

BURDUR REHBERLİK VE ARAŞTIRMA MERKEZİ

AYLIK BÜLTENİ

Mart 2024

Sayı 15

İÇERİK

Özel Eğitimde Problem Davranışın Tespiti ve Ortama Davranış Eklenmesi

Problem davranışların tespit edilmesi onları önlemenin en temel yoludur. Problem davranışı tespit ederken "Değiştirilmek istenen yada ortama eklemek istediğimiz davranış" tan söz edebiliriz.

Değiştirilmek istenen davranış ortamı bozan, sınıfı rahatsız eden, ders işlemeyi kesen ya da aksatan davranış olarak betimlenebilir. Örnekleyecek olursak yerinden kalkma, ödevlerini yapmama, arkadaşına vurma, parmak kaldırmadan konuşma, defterini karalama, çalışma süresinin kısalığı, dikkat dağılması, kendine zarar verme vb. birçok davranış, değiştirilmek istenen davranışlardır. Kısaca rahatsız olduğumuz bizi ekstra çalışma ve gayret göstermeye iten davranışlardır.

Problem davranışın tespiti ve belirlenmesi için çok ekstra bir çalışma yapmaya gerek yoktur. Zaten olumlu bir ortamda problem davranış kendiliğinden belli olur.

Önemli olan problem davranışın somut, gözlenebilir, ölçülebilir ve değiştirilebilir şekilde betimlenmesidir.

Problem davranışın tespiti ve belirlenmesi için çok ekstra bir çalışma yapmaya gerek yoktur. Zaten olumlu bir ortamda problem davranış kendiliğinden belli olur.

Önemli olan problem davranışın somut, gözlenebilir, ölçülebilir ve değiştirilebilir şekilde betimlenmesidir.

Örnek: Sınıfta ders işlenirken birden bire bağırma başlayan bir öğrencinin davranışın betimleyecek olursak... " Ali Türkçe dersinde sıfatlar konusu işlenirken 15. Dakikada aniden yüksek sesle 1 dakika boyunca bağırıldı." Şeklinde betimlenebilir. Buradaki cümle içeriğine somutlaştırma, gözlenebilir olma, ölçülebilir olma ve değiştirilebilir olma açısından analiz edelim.

Somitlaştırma: Ali Türkçe dersinde sıfatlar konusu işlenirken 15. dakikada

Gözlenebilir olma: Bağırmanın yüksek sesle olması

Ölçülebilir olması: 1 dakika boyunca sürmesi

Değiştirilebilir olma: Davranışın sürme süresinin kontrol edilebilir olması

Şeklinde yapılan davranış betimlenebilir.

Ancak öğrencini bağırma nedeni arkadaşının ona vurması-Rahatsızlanması- Dersin ilgisini çekmemesi vb. şeklinde davranış öncesini tespit ettikten sonra problem davranışı yeniden betimleyelim.

" Ali Türkçe dersinde sıfatlar konusu işlenirken 15. Dakikasında sıra arkadaşının ona vurması nedeniyle aniden yüksek sesle 1 dakika boyunca bağırdı." Davranış biraz daha somutlaştı.

Şimdi davranış sonrasına gidelim. "Ali'nin 1 dakika boyunca bağırmasından sonra öğretmen ders işlemeyi kesti. Ali'ye ne olduğunu sordu. Ali arkadaşının kendisine vurduğunu söyledi. Öğretmen Ahmet'e Ali'den özür dilemesini söyle söyledi. Ahmet "Özür diledi" ve Ali'ye sarıldı. Ali bağırma kesti. Yerine oturdu ve öğretmen ders işlemeye devam etti."

Şimdi yukarıdaki olay sırasına bakalım. Başlangıçta Ali'nin bağırması anlamsızken, öğretmenin Ahmet'in Ali'ye vurduğunu öğrenmesi ile Ali'nin bağırma nedeni ortaya çıkmış oldu. Sonrasında ise öğretmenin Ali'yi kucaklaması, Ahmet'in özür dilemesi, Ali'nin problem davranışının sonlanmasına ve dersin tekrar devam etmesini sağladı.

Yukarıdaki süreçte bir problem davranışın belirlenmesi için davranış öncesi ve sonrası etkenler incelenmiş ve davranışı tetikleyen etkenler düzenlendiğinde problem davranışın ortan kalktığı gözlemlenmiştir.

Sonuç olarak bir problem davranışın tespiti için davranış öncesi ve sonrası önemlidir. Problem davranışın değiştirilmesi için ise problem davranışın somut, gözlenebilir, ölçülebilir ve değiştirilebilir olarak betimlenmesi çözüm yolunu da beraberinde getirmiştir.

Eğer bağırma davranışı Ahmet'in vurma davranışına bağlı değil de öğrencini içgüdüsel olarak kendiliğinden bağırması ve sebebin bilinmemesi durumunda ise ilk davranış betimlememiz (" Ali Türkçe dersinde sıfatlar konusu işlenirken 15. Dakikasında aniden yüksek sesle 1 dakika boyunca bağırdı." geçerli olacak ve burada değiştirilmek istenen davranış "Ali'nin 1 dakika boyunca bağırma davranışdır." Bunun çözümü için daha önce açıkladığımız sabit ve değişken süreli pekiştirme tarifesi kullanılarak davranış değiştirilebilir ve Ali'nin sırasında oturma davranışı ve bağırmadan oturduğu 5 er saniyelik(zaman aralıkları duruma göre düzenlenebilir) aralar pekiştirilerek ve tarifler kullanılarak öğrencinin davranışı değiştirilebilir.(Burada dikkat edilecek nokta uygunsuz davranışın yerine konulabilecek bir davranış ortama eklenmiş ve değiştirilecek olan davranış uygun pekiştirme tarifesi ile kontrol altına alınmıştır.)

Şimdi hedef/problem davranışa başka bir açıdan bakalım. Davranış analizinde hedef davranış değiştirilmek istenen davranış olarak tanımlanmaktadır. Genelde eğitimciler hedef davranış dendiğinde(davranış eğitimi ile ilgili ekstra bir eğitim yoksa) problem davranış ve kurtulunmak istenen davranış olarak algılanır. Ancak davranışa madalyonun öbür yüzünden baktığımızda hedef davranış her zaman değiştirilmek istenen davranış olmayabilir. Bazen ortama yeni bir davranış ekleme, yeni bir davranış öğretme olarak ta karşımıza çıkabilir. Aslında doğrudan mantık olarak baktığımızda olay temelde yine davranış değiştirmedir. Ortamda olmayan bir davranışın ortama eklenerek öğrencilerin var olan davranış örüntülerini değiştirme işlemi yapıldığı için yapılan işlem yine bir davranış değiştirme işlemidir.

Ortama davranış eklenirken öncelikle davranış somut, gözlenebilir, ölçülebilir ve değiştirilebilir olarak betimlenir. Sonraki süreçte uygun pekiştirme tarifeleri kullanılarak davranış ortama eklenir. Şimdi yukarıdaki örnekte verdiğimiz Ali'nin bağırma davranışını hatırlayalım. Davranışı değiştirme aşamasında ortama " sırasında oturma davranışı eklenmiş ve bunun için uygun olan pekiştirme tarifelerine yönelik açıklama yapılmıştı. Yukarıdaki açıklamalardan da anlayacağımız gibi bir davranışın ortama eklenmesi için etkinlik ve çalışma ortamı içinde gerekli düzenleme yapılmalı, ders içeriği ortama eklenecek davranışa göre yapılandırılmalı ve davranış yeri geldiği anda ortama eklenmelidir.

Örnek: Öğretmen matematik dersinde iki basamaklı sayılarla eldeli toplama işlemi yapma üzerinde öğrencilere işlemler yaptırmaktadır. Öğretmen öğrencilerin her doğru yaptıkları işlem için defterlerine bir yıldız koymaları ve her yaptıkları yanlış işlem için ise defterlerinden bir yıldız silmelerini istemektedir. Ve bu davranış daha önce öğrencilerle çalışılmamış bir davranıştır. Bu davranış, öğretmenin, öğretmesindeki asıl amaç; öğrencilerin sorumluluk bilincini geliştirmek, oto kontrol sistemini yerleştirme ve öğrencilerin bağımsız işlem yapma becerilerin geliştirmek olarak söylenebilir. Davranışın verilmesi aşamasında öğretmen öğrencilere " Çocuklar bugün sizinle iki basamaklı sayılar içinde eldeli toplama işlemlerini çalışacağız. Ancak bugün sizlerden farklı bir şey istiyorum, size verdiğim her toplama işleminde doğru yaptığınız işlemler için defterinizin arka sayfasına 1 yıldız eklemenizi ve her yaptığının yanlış işlem için defterinizden 1 yıldız silmenizi istiyorum" der. Sonraki aşamada öğretmen öğrencilere ilk işlemi verir ve öğrencilerden işlemi yapmalarını ister.

Öğrenciler işlemi yaptıktan sonra "Haydi bakalım işlemi doğru yapanlar defterinin arkasına bir yıldız koysun" der. Burada dikkat edilecek ana husus öğrencilere başta kolay ve herkesin yapabileceği işlemler sorularak herkesin yıldız kazanması sağlanır.

Sonraki süreçte işlemler aşamalı olarak zorlaştırılarak, öğrencilerin yıldız vermeleri istenir ve öğrencinin her yaptığı işlem takip edilip not alınır. Belli bir süre sonra öğrencilerin işlemlerini kontrol etme aralığı değiştirilir. Kontrol aşamalı olarak uzun aralıklarla yapılır. Daha sonraki süreçte öğretmen öğrencilere test kâğıdında işlemler verir ve öğrencilere " Ben sizi kontrol etmeyeceğim, herkes doğru yaptığı işlem için bir yıldız eklesin, yanlış yaptığı işlem için bir yıldız silsin" der. Öğrencilere kâğıtları dağıtır ve her öğrencinin işlemleri bitirdiğinden emin olduktan sonra " Haydi herkes kaç yıldız olduğunu bana söylesin. Bende onları yıldız tablomuza işleyeyim" der. Öğretmen öğrencilerde yıldız sayılarını alır ve tabloya işler. Daha sonraki süreçte öğretmen verdiği işlem kâğıtların öğrencilerden geri toplar ve kontrol eder. Daha sonra doğru şekilde yıldız verme işlemini tamamlayan öğrencilerin isimlerini söyleyerek onlara yıldız verme işlemini doğru yaptıkları için ek birer yıldız daha vereceğinin söyler ve öğrencilere ek olarak birer yıldız daha verir. Diğer taraftan öğretmen yanlış yıldız verme işlemi yapan öğrencileri söyler ve bunların yanlış yıldız verme işlemi yaptıklarını söyler . Ve onlardan yanlış verdikleri yıldızları geri alacağını söyler. Sonra yanlış verilen yıldızları yıldız tablosundan siler. Sonraki süreçte öğretmen tüm öğrenciler doğru şekilde yıldız verme işlemini tüm öğrenciler yapana kadar bu çalışmaya devam eder. Sonuçta tüm öğrenciler yaptıkları işlemlerin sonucuna göre kendi yıldızlarını kendileri vermeyi öğrenmiş ve bağımsız iş yapabilmişlerdir. Ayrıca öğretmenin onlara yüklediği sorumluluğun karşılığını vermiş ve doğru işaretleme yapmışlardır. Böylece öğrencilerin hem sorumluluk alma, hem oto kontrol, hem de bağımsız iş yapma becerileri geliştirilmiş olur.

"Çocuğa verilebilecek en güzel şey zamandır."
Vladimir Fock